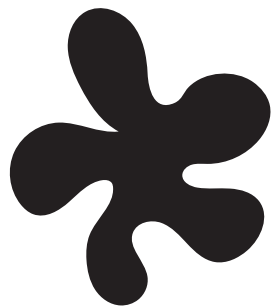

En toen kwam jij nog

Over lief en leed in het leven van nakomers

Herkenning en inzicht vanuit theorie en ervaringen
MARGJE DUURSMA EN CAROLINE LALIEU

Colofon

Titel	En toen kwam jij nog
Ondertitel	Over lief en leed in het leven van nakomers
ISBN	978 94 6365 350 3
Druk	Tweede druk, 2021
NUR	770
Trefwoorden	nakomer(tje), psychologie, systemisch werken, Transactionele Analyse (TA)
Auteurs	Margje Duursma en Caroline Lalieu
Uitgave	Uitgeverij Elikser, Leeuwarden
Vormgeving	FvM'Design, Francien van Maasdijk
Eindredactie	Het Boekenschap, Rien Wisse

www.entoenkwamjijnog.nl

© 2016. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteurs.

Nakomertje

“Maar het is de jongste die overal aanwezig is. (...) Zoiets heet een nakomertje. Het is een verkapt engeltje. Het hoort in principe in de hemel thuis, doch ook daar raakt het weleens overbevolkt. De goede God kan dan voor- noch achteruit vanwege al dat angelieke grut. En Hij wil ook weleens wandelen en de benen strekken. Er komt dan een emigratiebevel aan een der pijlers in het heelal te hangen. En op aarde verschijnen de nakomertjes. Een nakomertje verschilt van alle andere kinderen die een mens krijgt. Het heeft de verrukkelijkste eigenschappen. Het maakt zijn ouders plotseling tien jaar jonger. Het maakt zijn broertjes en zusjes voortijdig tot volwassenen – en wat willen zij liever. Het vindt geen concurrentie rond zijn wieg, slechts elfen en goede feeën. Het mag zich verheugen in de voortdurende aandacht van hoog tot laag. Het heeft niet twee, maar een half dozijn ouders, die overal de hand mee lichten. Kortom: het heeft de hemel daarboven geruild met de hemel op aarde. Als zijn vriendjes en vriendinnetjes daarboven wisten welke ontvangst hun hier bereid werd, dan had er morgen van daaruit een uittocht plaats. Dan bogen morgen de takken van de levensboom door van nakomertjes.”¹

¹ *Limburg, dierbaar oord* – Copyright © 1976, Bertus Aafjes en uitgeverij Meulenhoff, Amsterdam

Wanneer wordt de allerjongste in een gezin een nakomertje genoemd? Daarvoor bestaat geen eensluidende definitie. Sommigen spreken al van een nakomertje bij vijf jaar leeftijdsverschil. De auteurs van *En toen kwam jij nog* schelen beiden twaalf jaar met de zus boven hen. Voor het schrijven van het boek hanteren ze de volgende definitie:

Een nakomer in een gezin is het jongste kind dat minstens acht jaar na het kind ervoor is geboren uit dezelfde biologische ouders.

Inhoud

• Voorwoord	9
• Inleiding	11
1. Welkom op de wereld?	15
1.1 Gepland en gewenst – of niet	15
1.2 Sprookjes	17
1.3 Goedmakertjes	19
1.4 Zondagskinderen	21
2. De plek van nakomers in het gezin	23
2.1 Familiesystemen en de systemische kijk op plek	25
2.2 Geboortevolgorde	29
2.3 De toegevoegde plek	32
2.4 Plek en posities	34
2.5 Voordelen en nadelen van de plek	36
3. Familiebanden	41
3.1 Vaders	44
3.2 Moeders	47
3.3 Broers en zussen	50
4. De eeuwige twijfel	57
4.1 Mag ik er wel zijn?	61
4.2 Wees niet jezelf	63
4.3 Hoor ik er wel bij?	65
4.4 Een passende plek vinden	67
5. De pijn van de plek	69
5.1 Bewijzen en presteren	76
5.2 Te klein en te groot	77
5.3 Verwennen en verwaarlozen	79
5.4 Eenzaamheid	81
6. Beweging en balans	85
6.1 Lot en autonomie	87
6.2 Afscheid en verlies	90
6.3 De contactcirkel	93
6.4 Schuld en schaamte	97
6.5 Uit het nest gevallen	99
6.6 De verzoening	100
• Liefhebben en loslaten	103
• Dankwoord	105
• Bronnen	109
• Levensverhalen van de auteurs	111

Voorwoord

En toen kwam jij nog, over de plek van het nakomen

Wat betekent het voor een menskind om nakomer te zijn? In het onherroepelijke verloop van gebeurtenissen tref je een plek aan die ontegenzeggelijk de jouwe is; middels het lot wortel je in je lotsgemeenschap.

Nakomen verhaalt over laat arriveren. Nakomen verwijst ook naar het vervullen van een belofte en zo ook naar een nieuw begin. Je bent als pasgeborene een vraag aan de wereld en tegelijkertijd gevoelig voor wat je meent dat de wereld die je aantreft van jou vraagt.

Het kind dat nakomt doet me vaak denken aan de symboliek van de sluitsteen: "Toon mij de steen die de bouwmeesters verworpen hebben. Dat is de sluitsteen!" Hoe gemakkelijk resoneert dit kind op de sluitsteen van de lotsgemeenschap. Het resoneert op datgene wat nog buiten staat en poogt de ontbrekende steen in het bouwwerk van de lotsgemeenschap terug te plaatsen, zodat de constructie rond en voltooid is.

Hoe droomt je eigen wezen, de stem van je eigen bestemming, zich je gestalte binnen, terwijl je voeling hebt met wat in de overlevering buiten werd gezet? *Plek in de kinderrij en daarin nakomen*; wat een thema! Het dienen van het grote dilemma in het leven: een diepe buiging voor de orde der dingen. Het onderscheid leren kennen tussen het nakomen van een taak die te groot is en de diepe buiging van het eerbetoon aan wat is, wat was en wat niet kon zijn.

In dit boek bouwen de schrijfsters op deskundige wijze een nest voor de nakomer en voor het dilemma van zijn achilleshiel. Margje Duursma en Caroline Lalieu geven het kind dat nakomt en zijn worstelingen een plek, een gezicht en een stem. Ze onderzochten als ervaringsdeskundige en professional hun eigen reis, toegewijd aan de thematiek en de leerweg van het nagekomen kind.

En toen kwam jij nog is ontroerend om te lezen en verdiepend wat betreft de specifieke thematiek die bij deze plek in het gezin opgeroepen wordt. Een prachtig boek dat ik graag aanbeveel aan mensen die nakwamen en aan professionals die in hun werk kinderen en volwassenen ontmoeten die deze specifieke plek bij hun geboorte aantreffen.

Phoenix Opleidingen,
Wibe Veenbaas

Inleiding

Nakomers groeien op in een gezin dat al compleet is. Daardoor nemen ze van meet af aan een bijzondere plek in. Mensen die er zelf geen ervaring mee hebben, fantaseren over deze plek als ‘heel mooi’ of juist ‘heel lastig’. De aannahme is soms dat nakomers een bevoorrechte positie hebben of zelfs verwend worden. Maar in werkelijkheid hebben ze vaak gevoelens van eenzaamheid, anders-zijn of er niet bij horen. Wat vaststaat voor iedere nakomer is dat hij een groot deel van de gezamenlijke familiegeschiedenis mist.

Wij, Margje Duursma en Caroline Lalieu, zijn nakomers. We zijn allebei twaalf jaar na onze jongste zus geboren. Dat ontdekten we bij toeval toen we met elkaar in gesprek raakten. Onze ervaringen van vroeger, gevoelens hierover en manieren om met anderen om te gaan, vertonen gelijkenissen. Zouden andere nakomers dat ook herkennen? Die vraag liet ons niet meer los. En we ontdekten dat er, vreemd genoeg, zo weinig bekend is over nakomers. Het idee om het thema ‘nakomers’ nader te verkennen, leidde tot het onderzoek dat ten grondslag ligt aan dit boek.

Een eerste uitnodiging, met de vraag of iemand een nakomer is of kent die wellicht wil meedoen aan dit onderzoek, mailden we naar bekenden in ons professionele en persoonlijke netwerk. Zoals dat gaat met digitale post, is ons verzoek via forwards en retweets breder verspreid. Mensen reageerden enthousiast op de uitnodiging om mee te doen aan een onderzoek naar de plek en positie van nakomers in het gezin van herkomst. Meer dan 80 nakomers hebben de vragenlijst beantwoord. Er zijn feiten verzameld over de gezinssamenstelling en er is ruimte geboden om eigen ervaringen op te schrijven. 50 vrouwen en 33 mannen – tussen 16 en 86 jaar – geven een beeld van hoe de gezinssamenstelling was toen ze als nakomer geboren werden. Het grootste verschil tussen een nakomer en de zus erboven is achttien jaar. Bij de geboorte was de oudste moeder 47 en de oudste vader 58. Ze vertellen over hun relaties met ouders, zussen en broers. Nakomer-zijn is een levensthema dat meer onderkend zou moeten worden. De aanname dat het een bevoorrechte positie is, wordt zowel gestaafd als ontkracht door realistische verhalen van jong en oud. 22 nakomers hebben in een persoonlijk interview verteld over wat hen ten diepste heeft geraakt. De verhalen getuigen van hun worsteling om te aanvaarden, en hun plek en positie te kunnen innemen in de familie. Er zijn ook nakomers die als cadeautje verwelkomd zijn en hun leven in alle blijheid leven.

En toen kwam jij nog is bedoeld voor iedereen die geïnteresseerd is in familiesystemen, in hoe je te verhouden tot de rest van je familie en in hoe het kan gaan in het leven. En het boek is vooral geschreven door en voor nakomers.

In hoofdstuk 1 blijkt hoe bijzonder het is om als nakomer op de wereld te komen. De meeste nakomers zijn niet gepland. Daarmee zijn ze geen uitzondering, want veel kinderen zijn niet gepland. Of ze ook gewenst zijn, is een ander verhaal. De meeste nakomers in dit boek zijn uit de tijd vóór de anticonceptiepil. Ze kwamen en de gezinsleden maakten plaats voor de nieuwkomer. Later krijgen ze soms een sprookje op de mouw gespeld: papa wilde nog zo graag een meisje met een paardenstaartje. Maar nakomers geloven niet in zo'n sprookje. Ze voelen aan alles dat er meer achter dit verhaal steekt. Nakomers die wel gepland zijn, krijgen meestal een specifieke taak of opdracht mee in het leven. Bijvoorbeeld voorkomen dat moeder bij herhaling depressief is, moeder een nieuw levensdoel geven, of het zonnetje in huis zijn. Nakomers voelen zich soms verplicht goed te maken wat oudere kinderen niet waarmaakten.

Hoofdstuk 2 gaat over de plek en positie van nakomers in het gezin. Om die helder te krijgen, gaan we in op het gedachtegoed van systemisch werken en systeemdenken. Nakomers en alle anderen in de familie maken deel uit van een systeem: een familiesysteem. We leggen uit welke principes een systeem gezond houden en welke dynamieken er ontstaan als er iets aan de hand is.

In de meeste gezinnen is er tussen de kinderen een leeftijdsverschil van zo'n twee of drie jaar. Bij nakomers is er een groot gat in de tijd. Hun komst verstoort de logische volgorde en het evenwicht die ontstaan waren in het gezin. De nakomer neemt een toegevoegde plek in. Daarmee rijst de vraag of hij ingesloten of uitgesloten wordt. Wie zorgt er voor hem? De ouders? Of oudere zussen en soms broers? En: doen ze dat uit vrije wil of omdat het noodzakelijk is? Hiermee komen de voor- en nadelen van de plek als nakomer in zicht. Omdat nakomers lange tijd achter de anderen aan komen, is er sprake van relatief meer welvaart. De andere kant van de medaille is echter dat de kans bestaat dat de nakomer minder aandacht krijgt. Iedereen is bezig met zijn eigen ding. En die kleine, ach, die redt zich wel. Of toch niet?

Familiebanden komen aan bod in hoofdstuk 3. In het bijzonder de verhoudingen tussen de oudere zussen en broers en de nakomers: de onderlinge band, de verschillen, de gevoeligheden en de gevolgen daarvan. Wat doen oudere ouders wel en niet met hun allerjongste kind? En wat staat de broers en zussen te wachten?

Wat voor de meeste kinderen gewoon is, is voor nakomers niet vanzelfsprekend: 'er mogen zijn en erbij horen'. Hoe dat tot uiting komt, staat in hoofdstuk 4. Op een onbewust niveau krijgen baby's en jonge kinderen boodschappen van hun ouders. Soms zo indringend dat er sprake is van een imprint op zielsniveau. Dat is waar de twijfel zich nestelt: mag ik er wel zijn? Op verschillende manieren

proberen nakomers om erbij te horen. Ze gedragen zich zoals ze denken dat dat moet om door anderen OK gevonden te worden. Hoe ze dat doen en wat ze ervoor overhebben, vertellen nakomers in hun eigen woorden. Ze kunnen bijna allemaal goed pleasen en presteren. Het blijkt dat de Transactionele Analyse (TA) een praktische ingang is voor de theoretische inbedding van de verhalen die nakomers ons hierover vertellen. TA is zowel een persoonlijkheidsleer als een communicatieleer. Dit kader geeft woorden aan de gedachten en gevoelens van nakomers, in een gezamenlijke taal.

In hoofdstuk 5 beschrijven we de thema's en ervaringen van nakomers. Eenzaamheid staat bovenaan. Verder vertellen nakomers hoe ze óf te klein óf te groot moesten zijn: hoe ze óf buiten beslissingen werden gehouden óf op te jonge leeftijd betrokken werden bij volwassenenzaken. Dat verwennen en verwaarlozen twee kanten van dezelfde medaille zijn, blijkt uit wat nakomers meemaken.

In hoofdstuk 6 maken nakomers de balans op. Ze reflecteren op wat ze meemaakten en op wat hen heeft gevormd; ze voelen nogmaals hoe groot het aandeel was van jong verlies en afscheid. De schuld en de schaamte vanwege ouderwetse ouders of niet waar te maken verwachtingen passeren de revue. Tot slot de conclusie die nakomers trekken bij de nabeschouwing over hun bestaan: uit het nest gevallen of verzoening.

Veel gevoelens van nakomers over hun jeugd zijn ook voor anderen herkenbaar. Meer kinderen voelden zich bijvoorbeeld eenzaam in hun jeugd, of vonden dat ze sterk moesten zijn. Wij claimen deze gevoelens dan ook niet uitsluitend voor nakomers. Wel komen deze gevoelens uit verschillende bronnen. Bij nakomers zijn ze specifiek verbonden aan de toegevoegde plek die ze innemen in het gezin van herkomst.

De citaten in het boek zijn van nakomers die hiervoor toestemming hebben gegeven. Ze geven treffend hun persoonlijke gevoel en beleving weer.

Wij zijn beiden professioneel actief in de begeleiding van mensen, als coach, therapeut en trainer. Tijdens de opleidingen die we daarvoor volgden en nog steeds volgen, hebben we de kennis opgedaan die we in dit boek delen met de lezers. We vermelden achter in het boek de belangrijkste bronnen en noemen de mensen aan wie we schatplichtig zijn.

Soms schieten woorden tekort in het vertellen en delen van ervaringen. Gelukkig zijn er mooie gedichten geschreven die toevoegen wat gevoeld wordt en niet in gewone taal is te vatten. Een selectie van voor ons treffende gedichten hebben we een bijzondere plek in het boek gegeven, daar waar ze horen bij wat beschreven is.

83 nakomers hebben onze vragenlijst dus beantwoord. We zijn ze zeer dankbaar. Dankzij hen kreeg dit boek een massief fundament. En voor wie erin geïnteresseerd is, hebben we onze eigen levensverhalen als bijlage toegevoegd.

We wensen ook alle nakomers die we nog niet kennen veel leesplezier toe, met herkenning, erkenning en nieuw inzicht. En we wensen alle belangstellenden toe dat ze door het lezen van dit boek de speciale plek van nakomers beter leren kennen.

Margje Duursma en Caroline Lalieu
Voorjaar 2016

1. Welkom op de wereld?

Stel dat alle kinderen gewenst verwekt en geboren worden. Hoe zou de wereld er dan uitzien? Daar valt veel over te fantaseren en filosoferen. Zou het een vredelievende samenleving opleveren, of toch een met jaloezie en twijfels of het wel waar is? De vraag is te breed om te beantwoorden, en kan worden toegespitst op een werelddeel, een volk, een familie of een gezin. Pas op de schaal van een familie of een gezin valt er concreet iets over te zeggen. In sommige families is het heel vanzelfsprekend dat kinderen welkom zijn. In andere families komen er gewoon kinderen. En in weer andere families kan de komst van nóg een kind verwarrend zijn.

1.1 Gepland en gewenst – of niet?

Als nakomer kom je een flink aantal jaren na de laatst geboren broer of zus in een gezin. Het is geen wonder dat je je dan afvraagt: Is het wel de bedoeling dat ik erbij kom? Ben ik wel gewenst? Ben ik bewust verwekt? Is er naar mijn komst met blijdschap of met vrees uitgekeken? Hoe voelde mijn moeder zich tijdens de zwangerschap? Ze was immers al aardig op leeftijd om nog een baby te krijgen. Hoe ging het met haar? Kon ze mij fysiek, emotioneel en mentaal verwelkomen? En hoe vertelden mijn ouders het aan mijn broers en zussen? Wat vonden zij ervan dat er nog een kleine zou komen?

Pauline vertelt hoe haar moeder de hele zwangerschap uitermate angstig was dat het kind gehandicapt ter wereld zou komen. Ze was immers al bijna 42 en vond zichzelf te oud om nog een kindje te krijgen. Ze vertelt dat ze later in haar leven beseftte hoe de angst van haar moeder doorgewerkt heeft in haar hele zijn. Pauline heeft er haar hele leven voor gezorgd dat haar moeder zich om haar geen zorgen hoefde te maken.

Marjolein vertelt dat haar moeder, toen de zwangerschap zichtbaar werd, nauwelijks meer de deur uitging. Wat zouden de mensen in de straat wel niet denken? Op die leeftijd – ze was 41 – nog een dikke buik. Marjolein weet als geen ander hoe ze zich onzichtbaar kan maken in groepen en gezelschap. Zelfs zó sterk dat ze op een verjaardag vaak wordt overgeslagen als er iets gepresenteerd wordt. Iedereen heft dan bijvoorbeeld het glas om te toosten op de jarige, terwijl Marjolein merkt dat zij geen glas heeft.

Marc vertelt hoe zijn moeder zwaar overspannen was toen hij ter wereld kwam. Hoewel hij zeker gewenst was, waren er geen rust, ruimte en geld om hem te ontvangen. Zijn moeder deed haar best en toch voelde hij van meet af aan dat

hij zich beter gedeisd kon houden. Hij weet bij uitstek hoe hij het een ander niet moeilijk kan maken door zich aan te passen aan wat de omgeving vraagt. Het maakt Marc tot een geliefd persoon, maar de prijs is er ook naar. Het kost hem veel eigenheid en energie.

Tijdens de zwangerschap ontwikkelt zich het contact tussen moeder en kind. Tegenwoordig is daar meer over bekend dan in de kindertijd van de nakomers die in dit boek vertellen. Dankzij onderzoek van onder anderen Franz Ruppert is er veel bekend over de invloed van het welzijn van de moeder op haar ongeboren kind. Zijn boek over vroegkinderlijk trauma laat de mogelijke gevolgen zien als de ouders het moeilijk hadden tijdens de zwangerschap, en hoe dit doorwerkt in de relaties van het kind in latere levensfasen.

De behoefte aan contact wordt na de geboorte nog intensiever. Een pasgeboren kind neemt instinctief de indrukken op van hoe het wordt vastgehouden, of er oogcontact is en hoe de aanraking voelt. Natuurlijk zijn er dan nog geen woorden, maar de baby slaat de ervaringen op gevoelsniveau op in het geheugen van het lijf. Er is een begin van het innerlijke weten. Word je als baby uitgenodigd om contact te maken? Wie zingt er een wiegeliedje voor je? Voel je de warmte van degene die je vasthoudt en naar je kijkt?

De klank en de kleur van je welkom op de wereld galmen de rest van je leven na. De minder prettige ervaringen en de positieve belevenissen vormen de bouwstenen, het fundament van je bestaan. In hoofdstuk 4 en 5 gaan we hier dieper op in.

Ook horen we verhalen van hoe mooi het is als ouders op latere leeftijd nogmaals vader en moeder worden. Janneke vertelt: “Ik ben als een prinsesje ter wereld gekomen. Mijn wiegje stond klaar en alle ogen waren op mij gericht. Mijn broers droegen me rond als een pop en waren supertrots op me. Wat een welkom! Ik dartelde door het leven. Van het huis waar mijn moeder altijd was naar de ijsjesfabriek van mijn vader, waar ik natuurlijk een ijsje kreeg als troost voor mijn zere knie. Mijn broers waren in of vlak na de oorlog geboren. Toen ik kwam hadden we het meer dan goed. Toch heb ik nooit enige jaloezie van mijn broers ervaren. Ik was hun speelgoed. Nog steeds ben ik in staat om enorm te genieten in het hier-en-nu. Ik heb overal het gevoel dat er plek en ruimte voor mij is.”

Marcel vertelt blij hoe open en liefdevol zijn jeugd was. “Alle paden waren gebaad door mijn oudere zussen. Ik mocht veel. Mijn ouders waren alleen maar trots en iedereen was welkom bij ons thuis. Vanaf mijn 10de was ik alleen met mijn ouders. Ik was overal in het kielzog van mijn moeder en voelde me daar heel veilig. Door haar nabijheid te ervaren, had ik een fantastische jeugd. Ik werd op handen gedragen. Nog steeds ervaar ik elke dag veel eigenheid en vrijheid. Mijn geaardheid en stabiliteit zijn de grootste cadeaus in mijn leven.”

Veel nakomers – die meer gepland en gewenst zijn – krijgen een speciale taak of opdracht mee. Ze zijn er niet voor niets. Ze zijn als het ware bedacht om iets in balans te brengen. Natuurlijk is er wel verschil in hoe je ter wereld komt en aan je opdracht tegemoet kunt komen. Meestal blijken de verwachtingen te hoog en de opdrachten te omvangrijk om uit te voeren.

“Mijn welkom op deze wereld is door mijn moeder altijd benoemd als een ‘toegift’ en iets positiefs. Het heeft voor mij altijd geresoneerd als ‘niet echt gepland’. Daar is nooit echt over gesproken.

Ik was wel welkom denk ik, werd uiteindelijk ook toegejuicht, maar daarna ‘in ieder geval geen kinderen meer’. De voorstelling stopte en iedereen ging naar huis. Ik vergelijk mijn welkom op de wereld dan ook met een toegift bij een concert: hoofdshow geweest, programma afgewerkt, omstanders blij. Ik stond alleen niet op het programmablaadje, maar werd wel toegejuicht door anderen. ‘We want more ...’ Nou, dan moet dat laatste optreden ook wel vuurwerk bevatten en de rest entertainen. Mijn broer en zus noemden mij weken voor ik geboren werd al Frank. Ik heb wel altijd het gevoel gehad van ‘een opdracht bij geboorte’ om het maximale te laten zien.”

Frank, 38 jaar

1.2 Sprookjes

Veel nakomers die wij spraken, bleken tijdens het opgroeien een sprookje te hebben gehoord over het hoe en waarom van hun komst. Ze wilden weten of ze wel gewenst waren en kregen dan steevast, alsof het afgesproken werk was, hetzelfde verhaal te horen. Vaak werd het mooier gemaakt dan het was om de schrik rondom hun komst te verdoezelen. Soms was het achteraf zelfs uiterst pijnlijk dat het sprookje absoluut niet waar was en de werkelijkheid van hun komst moest verhullen. Zo hoorden wij een keer dat iemand echt het huwelijk van haar ouders had moeten redden – een zogenoemde ‘lijmbaby’ – terwijl het sprookje was dat ze nog heel graag een klein prinsesje wilden opvoeden. Pas bij de dood van de ouders kwam de waarheid aan het licht.

Zelden wordt er openlijk over gesproken dat ze (eigenlijk) niet de bedoeling waren. Dan wordt gedacht: je kunt je kind beter zoet houden met een mooi verhaal dan het op jonge leeftijd confronteren met de werkelijkheid. Dat is een misvatting gebleken. Juist kleine kinderen pakken alle signalen op. Ze hebben geen woorden nodig om te beseffen dat een sprookje hen wegvoert naar een ander land. Ze kiezen er soms voor om een tijdlang in het sprookje te blijven leven. Dat biedt warmte en geborgenheid. En waarom zou je die sfeer verlaten, ook al klopt het niet helemaal? Ze doorzien het sprookje wel als ze klein zijn, maar kiezen als het ware hun eigen moment om de werkelijkheid onder ogen te zien.

‘Ik was – zo gaat het verhaal – wel gepland. ‘Papa wilde nog een meisje met een paardenstaartje’, vertelde mijn moeder mij keer op keer. ‘En toen kwam jij nog.’ Mijn liefdevolle moeder vertelde het verhaal als een zoet sprookje; daar was ze goed in. Ze bedekte alles met de mantel der liefde. Ook wat niet mooi was. Pas veel later realiseerde ik me hoe ik haar naleef. Op een diepe laag voelde ik twee dingen: het sprookje was niet waar én ik was uiterst welkom. Er werd veel van me gehouden en ik werd gekoesterd als een kostbaar kleinood. Het was goed en groot, het welkom. En er was verwarring. Naarmate de jaren verstreken, kwam er meer van het echte verhaal. Gekscherende zaken als: ‘We hebben jou bij de burens onder de heg gevonden.’ En: ‘Als je niet luistert, brengen we je weer naar het tehuis.’

Verderop in mijn leven groeide mijn overtuiging dat ik een ongelukje was, niet helemaal de bedoeling. En toen – na de dood van mijn ouders – kwamen mijn zussen met het verhaal dat ze destijds veel verdriet hadden gezien bij mijn moeder, in de tijd voor mijn geboorte. Volgens hen rommelde het in het huwelijk van mijn ouders en was mijn moeder bang voor verlies. Was ik dan toch dat goedmakertje, die lijmbaby, zoals mijn jongste zus een paar jaar geleden schetste? Het kwam als een mokerslag bij mij binnen. Ten diepste wil je dat niet zijn. Mijn diepste thema voelde ik toen allang: mag ik er wel zijn?’

Caroline, 52 jaar

Naast het verhaal dat ouders hun kinderen vertellen, komt er ook een heel ander soort sprookje voor: een sprookje dat ouders voor zichzelf creëren. Ouders die geen gemakkelijke start hebben gehad in hun huwelijk, bijvoorbeeld door werkeloosheid in combinatie met een paar kleine kinderen, verlangen naar nog een kind als het ze in een latere fase materieel beter gaat. Dan willen ze graag hun dromen van een leven met een klein prinsje of prinsesje alsnog waarmaken. De ouders vluchten in een gedroomde fantasie. En als het zover is, als de baby geboren is, dan is de vraag wie het gaat winnen in dit sprookje: de heks of de goede fee? En wie neemt welke rol op zich?

1.3 Goedmakertjes

Het is voor nakomers heel pijnlijk als ze ervaren dat ze geboren werden om iets goed te maken.

De relatie van de ouders staat bijvoorbeeld onder spanning. De liefde is vervlakt, of er is een ander in het spel bij een van de ouders. Ze staan voor een keuze, al dan niet bewust. Teleurgesteld in elkaar of in het leven zouden ze hun verbintenis kunnen verbreken. Een van de nakomers vertelde ons letterlijk: "Het gezin is wel bij elkaar gebleven door mij. Ik voelde letterlijk dat ik de verbindende factor was. En dit leef ik nu nog steeds na in alles wat ik doe. Ik hou iedereen bij elkaar." Kennelijk is er toch iets waardoor de ouders de relatie niet willen beëindigen, voor zichzelf niet of omdat ze denken dat het beter is voor de kinderen. En zo krijgen deze laatste kinderen in de rij dan een (on)uitgesproken opdracht mee. Ze zijn gelukbrengers, of worden in elk geval geacht geluk te brengen. Van hen wordt verwacht het familiesysteem te helen. Of dat te doen is?

Een heel andere opdracht heeft een gezin waar een kind is overleden. Er ontstaat een lege plek. Er is verdriet om het verlies van een kind, een broertje of zusje. Alle gezinsleden rouwen op hun eigen manier. Hoelang het rouwproces duurt, is niet te voorspellen en verschilt per persoon. In dat proces lopen mensen hun eigen pad van verdriet, boosheid, gemis, en weer moed vatten om iets aan te pakken. Kleine kinderen hebben andere manieren om hun verdriet te uiten dan volwassenen. Sommigen kunnen het delen, anderen houden het voor zichzelf. Hoe het ook gaat, alle betrokkenen voelen op een diepe laag de pijn. Een pijn die levenslang is en die zo nu en dan heftig wordt aangeraakt.

Een jonge vrouw vertelt dat zij ter wereld kwam, jaren nadat het jongste broertje in het gezin verongelukt was. Ze moest de pijn van het verlies goedmaken. Dat is eigenlijk nooit gelukt, vertelt ze, want ze trof haar ouders energetisch nooit aan. Zowel haar vader als haar moeder had vanbinnen allang besloten nooit meer zoveel van een kind te houden, want de pijn van het verlies was eenvoudigweg niet te dragen. Deze vrouw voelde zich dus niet veilig bij haar ouders en was niet zeker van hun liefde. Het leverde haar een diep thema op: verlatingsangst. Vooral als er liefde in het spel is. Want hoe kun je zeker zijn van liefde als je de plek van een ander moet innemen?

Soms maken kinderen de verwachtingen van hun ouders niet waar en raken ouders teleurgesteld in hun kroost. De kinderen kunnen niet zo goed leren, zijn dwars, voegen zich niet, of zijn ongehoorzaam als ze klein zijn. Of, later in de puberteit, raken ze verslaafd aan alcohol of drugs of verknallen hun studie. Dat is toch niet waar het ouders allemaal om begonnen was. Dus nemen ze soms een kans om opnieuw te beginnen: met dit laatste kind doen we het allemaal anders en beter. Dit kleine kind mag dan goedmaken wat de voorgaande kinderen niet is gelukt: beter presteren op school, de sfeer in huis vrolijk houden, gehoorzamen en lief zijn. De 'pleaser' is dan geboren.

"Ik heb wel onbewust het gevoel gehad dat ik het een en ander 'goed' moest maken voor mijn ouders, met een dochter die al snel een kind had en een zoon aan de drugs. Mijn eisen aan mijzelf zijn nog altijd hoog."

Nelleke, 55 jaar